

Varsapuistikko

Unioninakseli-teemasarja

1812
Helsinki
200 vuotta
pääkaupunkina
Helsingfors
200 år som
huvudstad
Helsinki
200 years as
capital
2012

SISÄLLYSLUETTELO

ESIPUHE Marianna Kajantie Infoboksi Kauppatorista ja Havis Amandasta	4
KAISANIEMEN PUISTO Anni Mattsson	6
<i>ÄIDINRAKKAUS —</i> LAKEUKSIEN RAUHAA KESKELLÄ HELSINKIÄ Liisa Lindgren	9
UNIONINKADUN METSÄTALO Leena Paaskoski	14
MILTÄ KAUPUNKI NÄYTTÄISI, JOS...? Antti Aaltonen ja Juhana Lahti	22
KAISANIEMEN KASVITIEDELLINEN PUUTARHA KEISARIAJASTA LUOMUKSEN AIKAAN Paula Havas-Matilainen ja Pertti Uotila	32

JULKAISIJA:

Helsingin kulttuurikeskus

KIRJOITTAJAT:

Paula Havas-Matilainen

Marianna Kajantie

Juhana Lahti

Liisa Lindgren

Leena Paaskoski

Pertti Uotila

TOIMITTAJA:

Anni Mattsson

GRAAFINEN SUUNNITTELU JA TAITTO:

Mika Ruusunen

Jorma Kettunen

ARKISTOKUVAT:

Helsingin kaupunginmuseo

KANSI:

Näkymä Varsapuistikoon Unioninkatu 39:n katolta.

Kuva: C. Grünberg, Helsingin kaupunginmuseo.

KARTTA:

Kaupunkimittausosasto, Helsinki

PAINOPAIKKA:

Oy Litokset Ab, Vaasa

Esipuhe

"Todellisella hyvällä ololla on muisti"

(Gaston Bachelard: Tilan poetiikka)

Helsinki-Seura muistuttaa meitä kotisivuillaan siitä, että ympäristöä tulee vaalia, eikä siihen liittyviä erityisiä arvoja saa hävittää. Tämä on meidän kaikkien asia.

Koko tähänastisen elämäni Helsingissä asuneena muistiini on kertynyt paljon tarinoita ja kertomuksia, jotka liittyvät aina johonkin paikkaan tai rakennukseen. Rikhardinkadun kirjastossa minulta meni monta tuntia hukkaan, kun kaiken huomioni veivät muistot ensimmäisistä kolmiulotteisen elokuvan katselukokemuksista Kit-Catissa. Myöhemmin valtava rautapallo murskasi elokuvateatterin silmiäni edessä toisella puolella katuja. Mahtava leikkipaikka jäi Valtionarkiston uudisrakennuksen alle ja Makkaratalo korvasi mm. kaupan, josta vanhempien kanssa ostettiin ensimmäiset sukset. Paljon on menetetty, mutta enemmän on tallella.

"Mutta kaupunki ei kerro menneisyyttään, se sisällyttää sen itseensä kuin käden viivat, piirrettynä kadun kulmiin, ikkunaristikoihin, portaiden käsi-puihin, ukkosenjohdattimiin, lipputankoihin; jokainen osa puolestaan on merkitty koukeroihin, sahauksiin, leikkauksiin, kolhuin", kirjoittaa Italo Calvino kirjassaan *Näkymättömät kaupungit*.

Muut eivät voi kokea omia henkilökohtaisia, hyvää oloa antavia muistojamme, siksi niitä on jaettava. Eräs Suomessa vieraillut hollantilainen arkkitehti kuvaili innostuneesti matkaansa metrolla itään siltojen yli ja vaeltelemaan kaupunginosassa, jossa rakentaminen on ottanut luonnon huomioon esimerkillisellä tavalla. Kontula sai uudet kasvot.

Kirjallisuus, elokuvat ja valokuvat ovat meillä ja muualla kertoneet kaupunkien tarinoita ja avanneet yleisönsä silmiä. Tunnettujen monumenttien rinnalle ovat tulleet kadut, kodit ja kaupungat. Olet lukenut olemassa oleviin paikkoihin sijoitettuja kertomuksia, nähnyt ne näyttelyssä tai pimennetys-sä salissa. Meistä useimmat ovat matkoillaan käyneet kahviloissa ja kulke-neet paikoissa, jotka ovat "tuttuja". Haluamme luoda niistä myös oman henkilökohtaisen kokemuksemme.

Tämä on aina mahdollista omassa kotikaupungissamme. Kädessäsi oleva pieni kirja kuuluu sarjaan, johon on kerätty yhden kadun varrelta muutamisiin eri paikkoihin liittyviä tarinoita. Näiden toivotaan herättävän lukijan kiinnostus ja halu kartuttaa omaa henkilökohtaista muistoalbumiaan uusilla kokemuksilla.

**MARIANNA
KAJANTIE**

Kirjoittaja on
Helsingin
kulttuurikeskuksen
osastopäällikkö

Varsapuistikko

Varsapuistikko sijaitsee Unioninkadun ja Kaisaniemenkadun kulmauksessa Kaisaniemen puiston kohdalla. Pienen kolmionmalliseen puistikkoon sijoitettiin vuonna 1928 kuvanveistäjä Emil Cedercreutzin hevosaiheinen veistos *Äidinrakkaus*.

Unioninkadun ja Kaisaniemenkadun liikenteen äänet tekevät katujen välisen pienen puistosaarekkeen nykyään hälyisäksi. Varsapuistikko oli aikanaan osa Kaisaniemen puistoa, mutta 1900-luvun alussa rakennettu liikenneväylä, nykyinen Kaisaniemenkatu, eristi alueen omaksi erilliseksi puistikokseen.

Kaisaniemen puisto oli valmistuessaan 1800-luvun alussa Helsingin ensimmäinen yleinen puisto. Yliopiston muuttaessa Turusta Helsinkiin Kaisaniemen puiston itäosa erotettiin keisarin määräyksellä yliopiston kasvitieteellisen puutarhan käyttöön vuonna 1929.

Puistikko liikenteen leikkauspisteessä, Unioninakselin keskiössä

Etelässä Varsapuistikko rajautuu Yrjö Koskisen katuun ja vuonna 1940 valmistuneeseen Helsingin yliopiston Metsätaloon. Varsapuistikko sijaitsee kiivenheiton päässä Pitkästäsilasta, joka toimi ennen työläiskaupunginosan ja porvarillisen keskustan rajana. Unioninakselin pohjoinen päätepiste, Kallion kirkko ja sen massiivinen torni hallitsevat näkymää puistikosta Siltaasaarenkadun suuntaan.

Kaisaniemen puisto

ANNI MATTSSON

Toimittaja

Näkymä Unioninkadulta
pohjoiseen Kaisaniemen
puiston kohdalta. Oikealla
Unioninkatu 39, 41 ja
43. Kuva: Signe Brander,
Helsingin kaupunginmuseo.

Kaisaniemen puisto on Helsingin ensimmäinen julkinen puisto. Kaupungin uudelleenrakennuskomitean puheenjohtajan Johan Albrecht Ehrenström merkitsi puistoalueen tekemäänsä asemakaavaan vuonna 1812. Julkisen puiston paikalla oli jo 1700-luvulla ollut puutarhuri Erik Edbo-min puutarha.

Arkkitehti Carl Ludvig Engel teki suunnitelman puistolle, jossa hän jakoi sen kahteen osaan: symmetriseen suoraviivaiseen puisto-osaan ja kie-

murtelevien polkujen halkomaan maisemapuutarhaan. Kaupunki joutui luopumaan symmetrisestä promenadiosasta, kun puiston itäosa irrotettiin yliopiston käyttöön kasvitieteelliseksi puutarhaksi vuonna 1829. Yleinen kävelypuisto -nimellä tunnettua puistoa alettiin kutsua Kaisaniemeksi Catharina Wahllundin mukaan (1772–1843). Kaisa oli perustanut puistoon opiskelijoiden suosiman ravintolan.

Kaisaniemen puisto nousi nopeasti suosituksi kävelykohteeksi kaupunkilaisten parissa, mutta sen ylläpitämiseen vaadittavan hoidon puuttuessa puistomaisema alkoi ränsistyä 1800-luvun lopulle tultaessa. Puistolle tehtiin useita uudistussuunnitelmia, joita ei kuitenkaan ikinä toteutettu kokonaisina. Länsiosaan rakennettiin Suomen ensimmäinen lasten leikkikenttä sekä pelikenttä vuonna 1884. Puiston suosiota heikensi erityisesti vuoden 1890 iso myrsky, joka kaatoi puistoalueen puita.

Helsingin puistopolitiikassa tapahtui 1900-luvun alkupuolella merkittävä käänne. Tähtitornivuoren kaltaisten maisemapuistojen sijaan painopiste siirtyi toiminnallisiin puistoihin. Suunnitelmat kehittää Kaisaniemen puistoa enemmän maisemapuistotyylliseksi jäivät, ja urheilukentät valtasivat yhä enemmän puiston pinta-alaa.

Kaisaniemenkatu rakennettiin puiston itäosan läpi vuonna 1913 liikenneväyläksi keskustaan, Rautatien torin suuntaan. Pieni kolmion mallinen puistikko jäi irtonaisena Unioninkadun varteen. Virallisesti puistoalue nimettiin Varsapuistoksi vuonna 2011.

Äidinrakkaus — lakeuksien rauhaa keskellä Helsinkiä

LIISA LINDGREN

Kirjoittaja on kuvanveistoon erikoistunut
taidehistorian dosentti.

Äidinrakkaus-veistos lieenee kuvanveistäjä Emil Cedercreutzin (1879–1949) tunnetuin teos. Se oli aikalaislehtien mukaan myös yksi kookkaimmista siihen mennessä Suomessa valetuista pronssiveistoksista. Helsingin kaupunginhallitus oli tilannut taiteilijan syksyllä 1927 tarjoaman luonnoksen perusteella veistoksen, jonka sijoituspaikaksi Cedercreutz oli itse ehdottanut Eiran puistikkoo. Toisena vaihtoehtona oli ollut nykyään Paasivuoren puistona tunnettu Sirkuskadun puistikko. Veistos päädyttiin kuitenkin sijoittamaan Unioninkadun ja Kaisaniemenkadun kulmauksen viheriölle, joka nimettiin myöhemmin patsaan mukaan Varsapuistikoksi. Äidinrakkaus paljastettiin kesäkuussa 1928, Helsingin Sanomien mukaan tosin ilman sen suurempia juhlallisuuksia.

Satakunnassa, Köyliön Vanhakartanossa varttuneella Cedercreutzilla oli jo lapsuusvuosiltaan lähtien erityinen suhde hevosiin ja jo koulupoikana oma ratsu. Kotikasvatuksen myötä nuorukainen sai perusteellisen ohjauksen maataloustöihin ja oppi arvostamaan kotiseutuaan. Perhe tarjosi mahdollisuuden myös sivistysharrastuksiin ja kasvatti kansainvälisyyteen. Tärkeä opastaja taiteen tielle oli isänäiti, vapaaherratar Cedercreutz, jonka matkassa nuori vapaaherra tutustui Euroopan taidekeskuksiin. Taiteilijanuran valintaa helpottaneen varallisuuden ohella Cedercreutz peri kotoaan yhteiskunnallisesti aktiivisen ja humanistisen elämänsänteen.

Aloitettuaan lakitieteen opinnot Helsingissä kuvataiteista innostunut Cedercreutz hakeutui Suomen Taideyhdistyksen piirustuskoulun iltakursseille ja yliopiston piirustuslaitokselle. Hän aloitti vuonna 1902 kuvanveiston opinnot Viktor Malmbergin ohjauksessa Taideyhdistyksen piirustuskoulun vasta toimintansa aloittaneen veistolinjan ensimmäisenä ja alkuun myös ainoana oppilaana. Nuoren taideopiskelijan kypsymisen kannalta merkityksellisintä aikaa olivat kuitenkin oppivuodet Brysselin taideakatemiassa. Sosiaalikriittisestä realismistaan ja työaiheisista teoksistaan tunnetun kuvanveistäjän Constantin Meunier'n ohjaus jätti lähtemättömät jälkensä Cedercreutziin. Opettajan välittämät tolstoilaiset ihanteet edesauttoivat Cedercreutzia löytämään taiteilijalaatunsa ja oman aihepiirinsä.

Maailmanmies kotiseututyössä

Ennen ensimmäistä maailmansotaa Cedercreutz opiskeli ja työskenteli myös Roomassa ja Pariisissa. Kielitaitoinen seuramies oli Euroopan taidekeskusten taiteilijapiireissä ja huvielämässä kuin kala vedessä. Kesät hän vietti silti Satakunnassa, ateljeekodissaan Köyliön Ilmijärvellä.

Vuodesta 1914 vapaaherran ympärivuotisen maaseutuelämän näyttämö oli Harjavallassa. Hän rakensi sinne Maahengen temppelin maatyön ylistykseksi. Tempeli toimi myös kotiseutumuseona Cedercreutzin ryijyjä ja muuta etnografista esineistöä käsittävälle kansatieteelliselle kokoelmalle. Sisällissota horjutti taiteilijan tolstoilaisia ihanteita, ja 1920-luvulla hän suuntasi jälleen Euroopan taidekeskuksiin.

Emil Cedercreutz oli erikoinen sekoitus ruotsinkielistä ja suomenmielistä kosmopoliittia, satakuntalaista patrioottia ja maahengen ylistäjää. Samoin taiteilijan tuotannossa kulkee rinnakkain urbaaneja pa-

Emil Cedercreutz
muovaamassa hevos-
veistosta vuonna 1938.
Kuva: Emil Cedercreutzin
museo.

riisilaisaiheita ja yksinkertaista maalaiselämää ylistävä linja. Cedercreutz oli suosittu muotokuvien tekijänä, ja hän toteutti myös lukuisia hautaveistoksia, sekä joukon muistomerkkejä. Monista aikalaisveistäjistä poiketen Cedercreutz oli monilahjakkuus, jonka laaja kirjallinen tuotanto ulottuu muistelmista ja runoista novelleihin sekä kulttuurihistoriallisiin esseekirjoitelmiin. Hän sai huomiota lisäksi kuvittajana ja siluettikuvien leikkaajana.

Työhevosista kilparatsuihin

1920-luku oli julkisen taiteen vilkasta aikaa, jolloin panostettiin sekä puistojen koristeluun että muistomerkkeihin. Cedercreutzilla ei ollut mainittavaa menestystä veistoskilpailuissa, mutta hänen tunnetuimmat julkiset teoksensa 1920-luvulla liittyvät taiteilijalle läheisiin hevosaiheisiin. Vakava-raisen Cedercreutzin oli mahdollisuus toteuttaa julkisia teoksia myös lahjoituksina. Tällainen on kookas Äestäjä, joka paljastettiin vuonna 1920 Porissa. Kyntäjä hevosineen oli aihe, jonka parissa taiteilija oli työskennellyt jo 1900-luvun alussa. Monumentaalikokoinen Maanviljelijän kunnia valmistui vuonna 1929, mutta Suomen valtion hylättyä Cedercreutzin myyntitarjous, teos jäi taiteilijan haltuun. Veistos pystytettiin Kyntäjäksi nimettyä Harjavaltaan vuonna 1969.

Kaltoin kohdellut työhevoset herättivät myötätuntoa taiteilijassa, joka osallistui kirjoituksillaan aktiivisesti eläinsuojelutyöhön. Varhaistuotannon pääteos, väsynyttä työhevosta ja maatyöläistä esittävä suurikokoinen Työn jälkeen (1902) sai kiitosta Brysselissä ja Pariisissa. Cedercreutz tapasi 1910-luvulla ostaa kevätmärkinoilta kaksi loppuun ajettua työhevosta ruokittaviksi. Hevoset palvelivat isäntäänsä kesän ajan parivaljakkona sekä ennen muuta taiteilijan malleina ja seuralaisina. Syksyn tullen hevosten aika päättyi.

Matkustellessaan ulkomailla Cedercreutzilla oli ollut mahdollisuus vierailla Itävallan, Saksan ja Venäjän keisarillisissa talleissa. Maatiaishevosien ohella taiteilija kuvasi niin lämminverisiä kilparatsuja kuin sirkushevosia. Jopa ratsastajapatsaat kiinnostivat Cedercreutzia, joka viimeisinä töinään 1940-luvun lopulla teki suunnitelman Mannerheimin ratsastajapatsaasta. Marsalkan kerrotaan sanoneen, että kuka tahansa voisi kuvata hänet, mutta ratsun osaisi tehdä vain Cedercreutz. Kansan Uutiset ironisoi vuonna 1964 Mannerheimin patsaan jälkimainingeissa, että jos Helsinkiin kaivattaisiin lisää ratsastajapatsaita, Cedercreutzin tamman selkään voisi hyvinkin istuttaa jonkun presidentistä ja ratsupoliisin muistomerkkinä siitä saisi...

Äidinrakkaus oli luonnosvaiheessa lopullista teosta jäykempi. Taiteilija päätyi korostamaan tamman lempeän suojelevaa, varsan puoleen kääntynyttä asentoa. Onnistunut ratkaisu on tehnyt osaltaan veistoksesta kovin pidetyn. Arabian tehdas valmisti aikanaan rakastetun veistoksen pienoisversioita fajanssista. Monet kerrat veistokselle on tuotu jopa heiniä.

Veistoksen valmistumisen aikoihin Emil Cedercreutz kirjoitti, että eläinlajista riippumatta emo poikasineen oli maailman lohdullisin ja ilahdutta-

vin näky. Yksi oli silti ylitse muiden: ”Syvin näistä näkemyksistä on kuitenkin se, jonka olen saanut lapsena kotipeltojen tasangoilla: tamma varsoineen. Siihen kuvaan liittyy muutakin kuin pääteemani äidinrakkaus; siihen liittyy myös alamaan avara näköpiiri ja lakeuksien järkkymätön rauha.” Veistoksensa mukana taiteilija toi satakuntalaisen kotiseutunsa maisemat pääkaupunkiin. Varsaa imettävä tamma luo Kaisaniemenkadun ja Unioninkadun kulmauksesta rauhaisan hevoshaan, joka vie ajatukset kauas vierellä jylisevästä liikenteestä ja kaupungin kiireistä.

Emil Cedercreutz,
Äidinrakkaus (luonnos),
1928, pronssi, 49 x
65 x 27 cm. Kuva:
Jaakko Ojala, Emil
Cedercreutzin museo.

Unioninkadun Metsätalo

LEENA PAASKOSKI

Kirjoittaja on Jyväskylän
yliopiston tutkijatohtori ja
Suomen Metsämuseo Luston
intendentti.

Unioninkadun Metsätalo
vihkiäisjuhlapäivänä
7.9.1940. Kuva: Lusto,
Suomen Metsäyhdistyksen
kokoelma.

Metsätalous on maamme tärkeimpiä perustuksia. Metsätalon vihkiäisjuhla — metsätieteemme historiallinen merkkipäivä, otsikoi Helsingin Sanomat 8.9.1940. Unioninkatu 40:een rakennetun Metsätalon, Helsingin yliopiston metsätieteen laitosten ja samalla Metsäntutkimuslaitoksen uuden talon vihkiäisiä oli vihdoin vietetty edellisenä päivänä. Tapahtuman merkitystä korosti kunnianarvoisa vierasjoukko: virkaatekevä presidentti pääministeri Risto Ryti, sotamarsalkka C. G. E. Mannerheim, metsähallituksen pääjohtaja A. K. Cajander — metsätieteen ensimmäinen, vuonna 1911 nimitetty professori — sekä lukuisia muita valtiiovallan, yliopiston, metsätalouden ja kulttuurin keskeisiä edustajia. Onnittelupuheessaan Cajander näki Metsätalon luovan maalle tulevaisuudenuskoa.

Metsätalon vihkiäisjuhlan
arvovieraita 7.9.1940.
Kuva: Lusto, Suomen
Metsäyhdistyksen kokoelma.

Metsätalon avautuessa oli korkeimmalla metsäopetuksella takanaan jo 80-vuotinen historia. Metsänhoitajakoulutus oli aloitettu 1860-luvun alussa Evon metsänhoito-opistossa Lammilla Hämeessä, pian maan metsähallinnon organisoimisen jälkeen. Evolla nuoria miehiä koulutettiin ennen kaikkea metsähallinnon virkamiehiksi. Evon metsänhoito-opetuksen tulevaisuudesta keskusteltiin kuitenkin jo 1800-luvun lopulta lähtien kiivaasti, sillä sekä maatalous- että metsäalalla oli tarve tieteellistä opetusta. Maatalousopetuksen esimerkkiä seuraten metsäopetus siirrettiinkin 1908 Evolta Keisarilliseen Aleksanterin-Yliopistoon Helsinkiin, jossa se sijoitettiin Kirkkokatu 4:n entiseen asuinhuoneistoon Kruununhakaan.

Tultaessa 1930-luvulle yliopistollinen metsäopetus oli monin tavoin laajentunut ja vakiintunut. Laitokset olivat jakaantuneet metsänhoitotieteelliseksi, metsänarvioimistieteelliseksi, metsäteknologiseksi ja metsäpoliittiseksi laitokseksi sekä metsäkirjastoksi, ja metsätieteen opiskelijamäärät olivat kasvaneet. Suomalainen metsätiede oli saanut hyvän maineen ulkomailla ja metsätalouden kansallista merkitystä voitiin verrata metsien kuninkaaseen, karhuun — metsätön Suomi oli kuin karvaton karhu, kuten yliopiston metsänhoitaja Martti Tertti oli todennut. Metsätiede koulutti Suomen kansallisuusomaisuuden hoitajia. Kansallisen tieteen tilat Kirkkokadulla sen sijaan olivat ahtaat ja epäkäytännölliset.

Korkeimman maatalous- ja metsäopetuksen tiimoilta keskusteltiin kuitenkin paitsi tilanpuutteesta, myös siitä, tuliko näiden alojen opetus ylittää pitää yliopiston yhteydessä. Vaihtoehtona oli tieteenalojen siirto erilliseen maatalousyliopistoon. Opetus päätettiin 1930-luvun alussa säilyttää Helsingin yliopistossa, jossa sille sekä samalla Metsäntutkimuslaitokselle oli ryhdytty suunnittelemaan ajanmukaisia tiloja Unioninkadun molemmin puolin.

Metsäalan kansallinen maamerkki

Teknillisen korkeakoulun rakennusopin professorin, arkkitehti Jussi Paatelan suunnitteleman Metsätalon rakentaminen Unioninkatu 40:een aloitettiin toukokuussa 1938 ja talo valmistui talvisodan kynnyksellä. Uusi Metsätalo merkitsi huomattavia mahdollisuuksia kehittää opetusta, mutta osoitti myös metsätieteen vakiintunutta ja tärkeäksi tunnustettua asemaa niin yliopistollisten oppialojen joukossa kuin metsätaloudessa. Moderni Metsätalo oli metsäalan kansallinen maamerkki. Talon arkkitehtuuri ja sisustus oli suunniteltu alan henkeen sopivaksi käyttäen graniittia, maalaamattomia puupintoja ja eri puulajeja. Sisustusarkkitehdit Arttu Brummer, Runar Engblom ja Walter Rumjantsew suunnittelivat sinne kalustoja koti- ja ulkomaisista puulajeista. Henkilökunnan ja ylioppilaiden tarpeet oli modernisti huomioitu.

”Metsätalossa on jokainen yksityiskohta tarkoin harkittu ja kaikkialla on pyritty tarkoituksenmukaisuuteen ja samalla on kauneusnäkökohdat otettu huomioon. Metsätalossa on puu kunniaksaan.

-- Tiedekunnan istuntosalin seinät ovat oregonhonkaa, sen suuri pöytä vaah-
teraa. Kirjastossa, lukusaleissa, kokoelmahuoneissa, joka paikassa on puu-
pintoja. -- Huonekalujen ja muun sisustuksen suunnitteluun on uhrattu pal-
jon huolta. Lopuksi on mainittava, että ylioppilaitten viihtyvyyttä on pidetty
silmällä monin tavoin. Heillä on oma kodikas kahvilansa rakennuksen ylä-
kerrassa. Kahvilasta pääsee suoraan kattoterassille, mistä avautuu näköala
yli kaupungin. Joka kerroksessa on tupakkahuonekin ylioppilaita varten”.
Uusi Suomi 7.9.1940

Metsätalon vihkiäisten siirtyminen syksystä 1939 syksyyn 1940 johtui so-
danuhkasta, ylimääräisistä kertausharjoituksista ja lopulta talvisodan puhkea-
misesta marraskuun lopussa 1939. Metsätalo oli tuskin saatu metsäopetuksen
käyttöön, kun sinne jo sijoitettiin yliopiston väestönsuojelu, ensiapuasema
ja kansanhuoltoministeriön toimintoja. Unioninkadun Maatalolle – maata-
lousopetuksen maamerkille – kävi vielä huonommin. Sen suunnittelu ja ra-
kentaminen jäivät sodan jalkoihin, eivätkä toteutuneet Unioninkadulla enää
myöhemminkään. Sotavuodet tekivät Metsätalon käyttöönotosta sirpaleisen.
Vihkiäisten jälkeisenä talvena uusissa tiloissa opiskeltiin normaalisti jatko-
sodan alkamiseen asti kesällä 1941. Asemasota toi osan metsäylioppilaista ja
opettajista takaisin. Rakennuksen pohjoisen siiven viides kerros oli vaurioi-
tunut helmikuun 1944 suurpommituksessa ja se jouduttiin kattamaan tila-
päisesti. Lisäksi melkein kaikki Metsätalon ikkunat olivat särkyneet.

Muistojen Metsätalo

Metsätalosta muodostui sodanjälkeisille opiskelijapolville tärkeä osa opis-
keluajan kokemusta ja oma pienoismaailmansa. Tähän tulevien metsän-
hoitajien, akateemisten jätkien, maailmaan kuuluivat kiinteästi Metsätalon
luentosalit, metsäylioppilaiden kerhohuone, verstaas, Metsäkirjasto, Metsän-
hoitajien Rouvat ry:n ruokala Valkoinen Koivu, jopa oma autokoulu ja met-
sämuseo. Siihen kuuluivat myös usko metsätalouteen, metsänhoitajien teh-
tävään kansallismaisuuden hoitajina, pääsy puulla parempiin päiviin. Näille
sukupolville oli kuitenkin sota se nuoruuden avainkokemus, joka myöhem-
min opiskeluaikaa muistellessa korostui enemmän kuin pääsy uuteen opin-
ahjoon. Myöhemminkään Metsätalo ei opiskeluajan osana synnyttänyt sa-
manlaista voimakkaan nostalgista muistelua kuin opiskeluun niin ikään
kuuluvat yliopiston Hyytiälän metsäaseman kesäharjoittelut Juupajoella
Pohjois-Hämeessä.

Metsätalon aikakausi metsäylioppilaiden osalta päättyi vuonna 2000, kun maatalous-metsätieteellinen tiedekunta muutti Viikin kampukselle. Ennen kuin kielitieteilijät saivat Metsätalon, dokumentoivat Metsätalolla opiskelleet ja työskennelleet Ylioppilaskameroiden jäsenet päättävää aikakautta. Kymmenen kuvaajan toista syntyi näyttely ja kirja Metsätalon aika. Metsätalon aika näyttäytyy siinä kokemuksen veroisena, arvokkaana ja arkkitehtonisena – ja samalla elettyinä, koettuna ja kuitenkin muistettuna.

Kirjallisuus

Halonen, Tero: *Maasta ja puusta pidemmälle. Helsingin yliopiston maatalous-metsätieteellisen tiedekunnan historia. 1. osa: Hyödyn aikakaudesta vuoteen 1945.* Helsingin yliopiston maatalous-metsätieteellinen tiedekunta, Helsinki 2008.

Havimo, Mikko (toim.): *Korpien hurjassa humussa. Metsäylioppilaat 1909–2009.* Metsäylioppilaat ry, Helsinki 2009.

Paaskoski, Leena: *Herrana metsässä. Kansatieteellinen tutkimus metsänhoitajuudesta. – Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1170.* Helsinki 2008.

Rekola, Mika ja Rantala, Tapio (toim.): *Metsätalon aika. 60 vuotta metsäopetusta Helsingin Kaisaniemessä.* Metsälehti Kustannus, Helsinki 2003.

Metsätalon tieltä purettiin Unioninkatu 40:stä yksikerroksinen puutalo. Kuva: A. Rönnerberg, Helsingin kaupunginmuseo.

Miltä kaupunki näyttäisi, jos...?

JUHANA LAHTI

Kirjoittaja on
Arkkitehtuurimuseon
tutkimuspäällikkö.

Katunäkymä Unionin-
kadun ja Liisankadun
risteyksestä vuonna
1907. Kuva Signe
Brander, Helsingin
kaupunginmuseo.

Kaupunkia rakennettaessa vain pieni osa kaikesta suunnitellusta toteutuu. Rakennettu todellisuus onkin usein vain yksi monista mahdollisista vaihtoehdoista, joihin kuuluvat myös jo tuhoutuneet tai puretut rakennukset. Tässä artikkelissa katsotaan arkkitehtien tekemää suunnittelutyötä ja sen ilmenemistä Varsapuistikon ympäristössä.

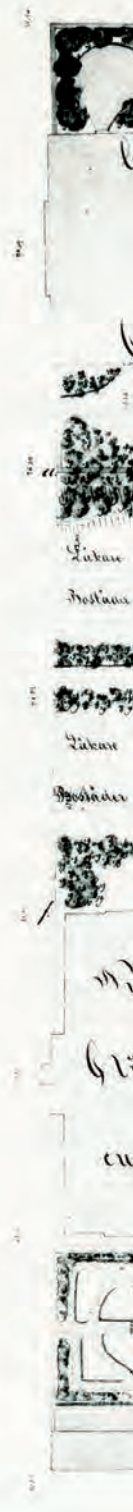
Ennen kuin rakennuksen rakentaminen voidaan aloittaa, tarvitaan virallisuonteisia hyväksytyjä suunnitelmia ja koko joukko muita prosessin aikana tehtyjä suunnitelmia, kuten luonnoksia tai erilaisia vaihtoehtoisia ratkaisuja. Suoranaisesti rakentamista palvelevan suunnittelun lisäksi tehdään paljon suunnittelutyötä, joka ei koskaan päädy toteutettavaksi. Usein suunnittelutöissä haetaan erilaisia vaihtoehtoja. Tällaisia suunnitelmia syntyy paljon kilpailujen kautta.

Arkkitehtuurikilpailuilla on Suomessa pitkät perinteet 1800-luvun lopulta saakka, ja ne ovatkin yleinen tapa etsiä paras mahdollinen ratkaisu eri suunnittelutehtäviin. Yleiset arkkitehtuurikilpailut ovat avoimia kaikille, kun taas kutsukilpailut järjestetään rajatun joukon kesken, jolloin kutsuttuja on yleensä kolmesta viiteen. Erilaisia suunnitelmia tuottavat myös arkkitehtiopiskelijat diplomitöinään. Nämä ovat yleensä luonteeltaan fiktiivisiä eli niitä ei ole tarkoitukseen toteuttaa. Perinteisesti arkkitehdit ovat tehneet paljon omaehtoista tai erilaisten tahojen kustantamia tulevaisuuden visiota, joiden ei ole usein edes tarkoitus toteutua sellaisenaan. Osa näistä suunnitelmista pyrkii ohjaamaan tulevaa kehitystä, osa on puhdasta fantasiaa.

Varsapuistikosta näkyy koko joukko rakennuksia, jotka sijaitsevat sitä ympäröivillä tonteilla tai hieman kauempana kaupunkikuvassa. Monen niistä paikalla voisi olla nykyään hyvin toisennäköinen rakennus. Seuraavaksi esittelen muutamia toteutumattomia suunnitelmia.

1800-luvulla nykyisen Varsapuistikon lähiympäristöön rakennettiin useita sairaalarakennuksia. Suunnittelusta vastasi Carl Ludvig Engel (1778–1840), valtiollista suunnittelua vuodesta 1811 hoitaneen Intendentinkonttorin johtaja. Intendentinkonttorissa laaditun suunnitelman mukaisesti koko Unioninkadun idänpuoleista korttelia, jossa nykyään sijaitsevat esimerkiksi Kansallisarkisto ja valtiotieteellisen tiedekunnan kirjasto, kaavailtiin sairaalarakennusten reunustamaksi puistoksi, oletettavasti Engelin johdolla.

Varsapuistikosta katsottuna Kallion kirkon torni erottuu katukuvasta Unioninakselin pohjoispäässä. Kallion kirkon suunnittelusta järjestettiin kilpailu vuonna 1906. Kolmen parhaaksi arvioidun ehdotuksen kesken järjestettiin vielä jatkokilpailu, jonka voitti arkkitehti Lars

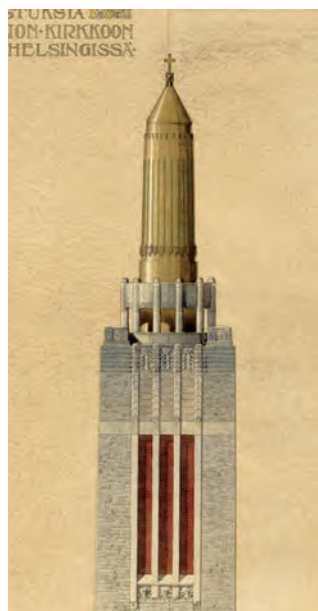
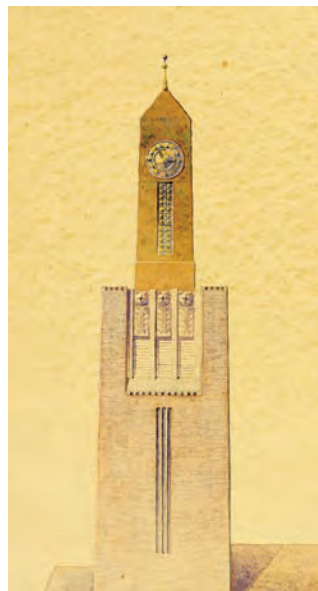
Uuden ja vanhan klinikan korttelisuunnitelma 1800-luvun alkupuolelta. Intendentinkonttori Carl Ludvig Engel. Kuva: Arkkitehtuurimuseo.

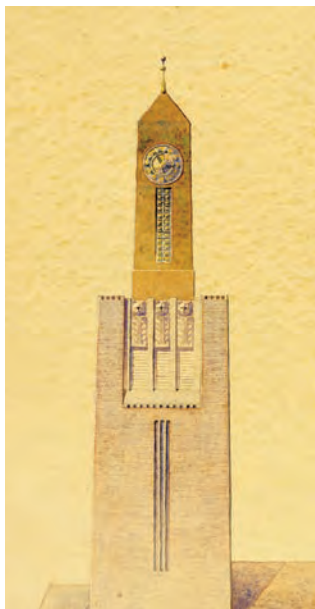
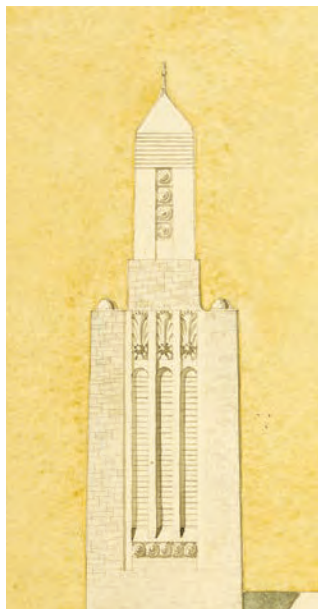
Sonck (1870–1956). Suunnitelman eläminen kertoo myös tuona aikana arkkitehtien ammattikunnan sisällä käydystä keskustelusta, jossa kansallisromanttisen tyylin sijaan nuorempi sukupolvi peräänkuulutti uutta rationaalisempaa lähestymistapaa. Kallion kirkko valmistui lopullisessa asussaan vuonna 1912.

Varsapuistikon eteläpuoleisella tontilla oli 1930-luvun puolivälissä joitakin matalia puurakennuksia, mutta Unioninkadun puoleinen kadunkulma oli rakentamatta. Aarne Ervin (1910–1977) suunnitteleman rakennuksen sijainnin voi päätellä katulinjauksista ja viereisen Yrjö Lindegrenin (1900–1952) suunnitteleman vuonna 1929 valmistuneen rakennuksen päädyn hahmosta. Ervin suunnitelma muistuttaa läheisesti erästä tuttua rakennusta toisaalla keskustan alueella – Lasipalatsia, joka valmistui 1936. Yhdennäköisyys ei ole sattumaa. Ervi ja Lasipalatsin suunnittelijat olivat opiskelutovereita Teknisestä korkeakoulusta, ja heille uudenaikaisen liikerakennustyylin omaksuminen oli luonteva osa opiskelua. Se näkyy näissä liiketalosuunnitelmissa, jotka sijoitettiin tyhjiillään oleville ja liikenteen kannalta keskeisillä paikoilla sijainneille tonteille.

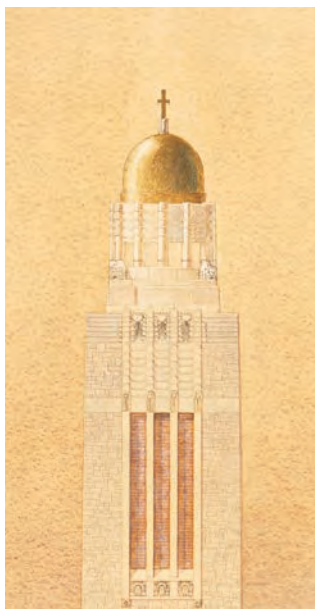
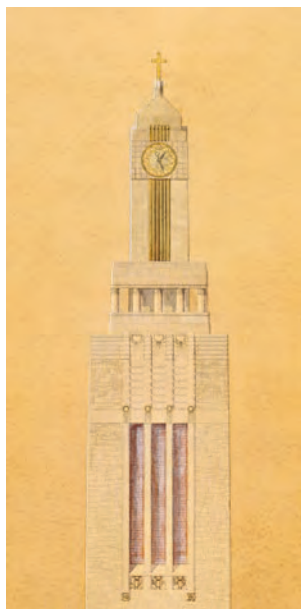
Paikalla nykyisin kohoavan Metsätalon rakentaminen aloitettiin vuonna 1938 ja se valmistui seuraavana vuonna juuri ennen sotaa. Metsätalon rakentamisesta ei järjestetty suunnittelukilpailua, vaan yliopisto antoi tehtävän Jussi Paatelalle (1886–1962) vuonna 1936. Tämä oli poikkeuksellista, sillä yliopisto järjesti 1930-luvun kuluessa kilpailut sekä päärakennuksen laajentamisesta 1931 että yliopiston kirjaston laajentamisesta 1937.

Toisen maailmansodan jälkeisinä vuosikymmeninä yliopisto laajeni Varsapuistikon ympäristössä sekä vanhoihin että uusiin rakennuksiin. Kaupunkikeskustojen kehittäminen tuli entistä ajankohtaisemmaksi myös Helsingissä. 1960-luvulla yhtenä vastauksena tilankäytön tehostamistarpeisiin syntyi järjes-

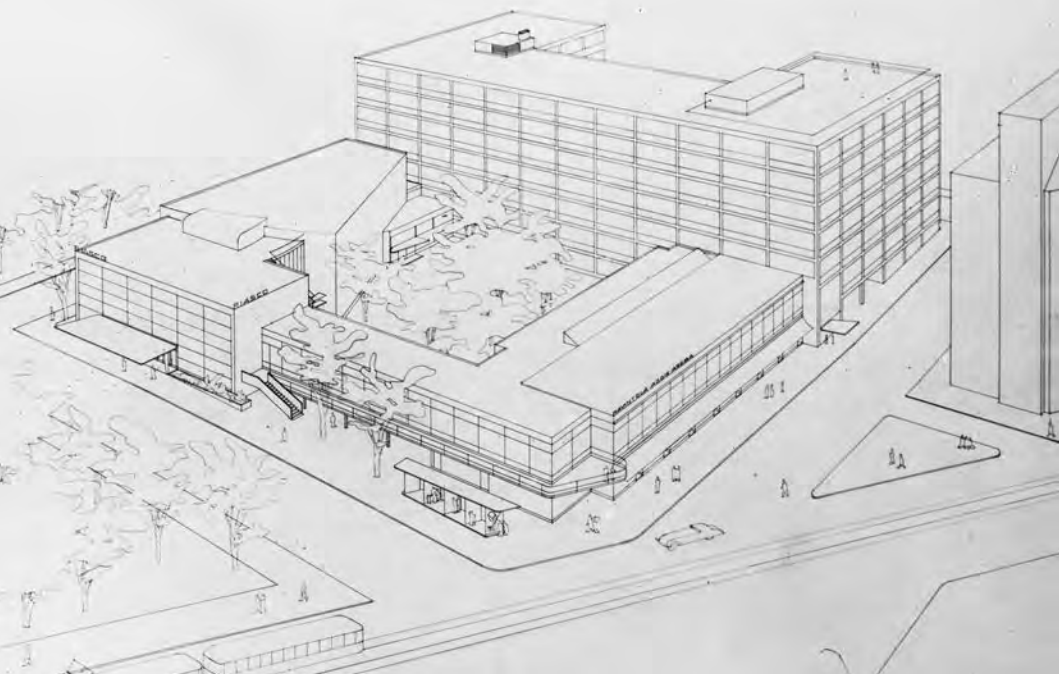

Kallion kirkon kilpailuvoiton jälkeen Lars Sonck teki joukon vaihtoehtoisia tornisuunnitelmia 1906-1907. Kuva: Arkkitehtuurimuseo.

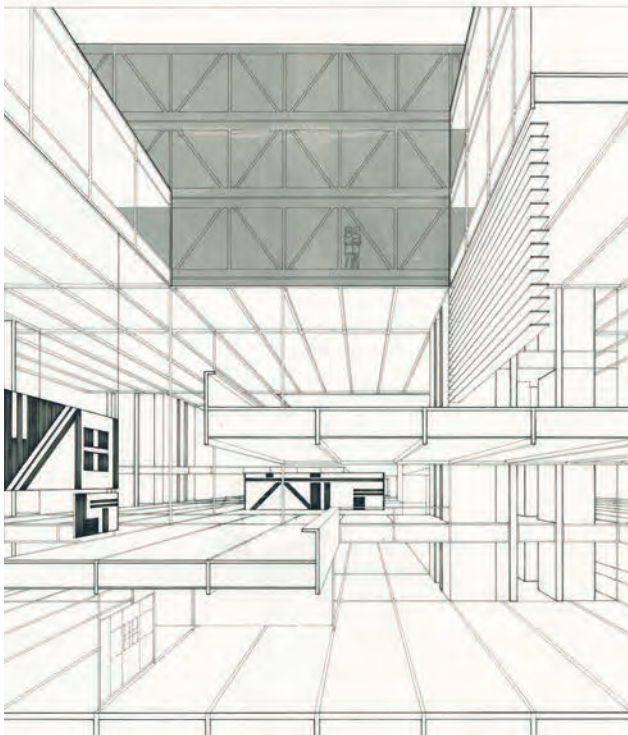
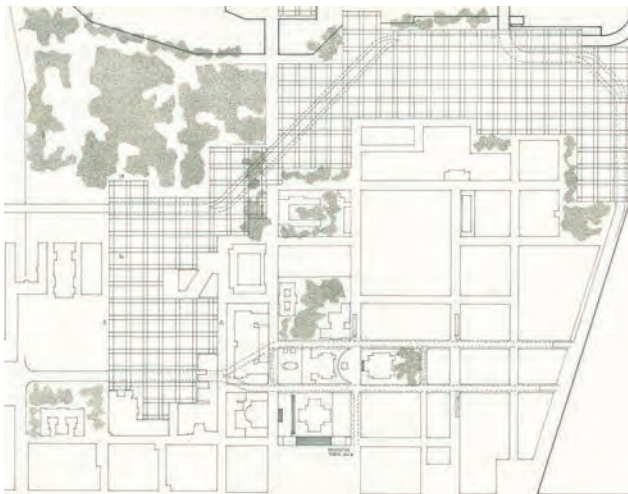
Suunnitelma liiketaloksi
Helsingin keskustaan. Aarne
Ervin diplomityö 1935. Kuva:
Arkkitehtuurimuseo.

telmäarkkitehtuurina tunnettu suuntaus, jossa rakennuselementtien ja tilakappaleiden toistettavuus ja sarjatuotanto olivat tärkeässä osassa. Reijo Jallinoja suunnitteli opinnäytteenään betonisen ”megastruktuurin” Kaisaniemen puiston ja Siltavuorenrannan alueelle. Visionäärin suunnitelma olisi peittänyt myös Varsapuistikon. Myöhemmin Jallinoja suunnitteli Itä-Pasilan kaupunkirakenteen.

Uusimpina rakennuksina Varsapuistikon lähiympäristöön ovat nousseet Kuntien eläkevakuutuksen toimitalo Unioninkadun varrelle ja Social- och kommunal högskolan Yrjö-Koskisen kadun varteen. Molemmissa parasta lopputulosta on haettu kutsukilpailujen kautta.

Unioninkadun tontilta purettiin aikanaan 1880-luvulla rakennettu

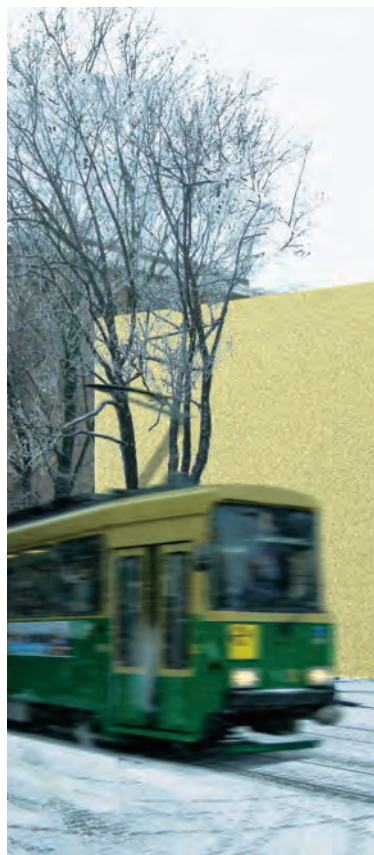
Keskustajärjestelmä.
Reijo Jallinojan
diplomityö
1967.Kuva:
Arkkitehtuurimuseo.

asuinkerrostalo ja "aukosta" kivimuurissa tulikin vuosikymmenten kuluessa kaupunkilaisen tunnistama maamerkki. Olli-Pekka Jokelan ehdotus "41–43" huomioi alueen historiallisen kerroksellisuuden. Uudisrakennuksen julkisivun aukosta näkyi tontin sisällä sijaitseva vanha rakennus. Käpy ja Simo Paavilaisen kilpailun voittaneen suunnitelman pohjalta toteutettu rakennus valmistui 2004.

Mikko Heikkisen ja Markku Komosen ehdotuksessa "Såsom i en spegel" peilimäinen julkisivu heijasteli ympäristöä ja sen historiallisia kerrostumia. Juha Leiviskän voittaneen ehdotuksen pohjalta toteutettu rakennus valmistui 2009.

Kuten nämä esimerkit osoittavat, erilaiset vaihtoehdot ja valinnat niiden välillä vaikuttavat jatkuvasti rakennetun todellisuuden ja kaupungin kehittymiseen. Arkkitehtuurikilpailujen kohdalla valintaprosessi on hallittu, sitä toteuttaa arvostelulautakunta ja sen tulokset ovat julkisia, mutta voittajaksi valitseminen ei suinkaan aina tarkoita, että suunnitelmaa välttämättä toteutettaisiin. Läheskään aina suunnitteluprosessi ja valitseminen eivät ole yhtä avoimia. Olemassa oleva kaupunki on myös useiden eri aikoina rakennettujen historiallisten kerrostumien summa, ja sen huomioiminen suunnittelussa muodostaa puitteet uuden rakentamiselle.

Kaupungeissa rakentamista, kehittymistä ja kasvua on pitkään pyritty ohjaamaan erilaisin tavoin. Helsingissä rakentamista ohjaavaa kaavoitusta hoitavat kaupunkisuunnittelulautakunta ja kaupunkisuunnitteluvirasto. Rakennustoimintaa valvovat rakennuslautakunta ja rakennusvalvontavirasto, joka myös vastaa rakennusluvista. Näiden lisäksi rakentamisessa ja sen säätelyssä vaikuttaa moni muu taho rakennuttajasta ja rakennusyhtiöstä alkaen. Rakennettu todellisuus onkin lukuisien eri tekijöiden — myös sattumien seurausta.

Olli-Pekka Jokelan ehdotus
Kuntien eläkevakuutuksen
kutsukilpailuun 2001. Kuva:
Arkkitheuurimuseo.

Mikko Heikkisen ja Markku Komosen ehdotus Social och kommunal högskolanin
kutsukilpailuun 2004. Kuva: Arkkitheuurimuseo.

Kaisaniemen kasvitieteellinen puutarha keisari- ajasta Luomuksen aikaan

PAULA HAVAS-MATILANEN

JA PERTTI UOTILA

Havas-Matilainen on ollut kasvitieteellisen puutarhan palveluksessa vuodesta 1976.

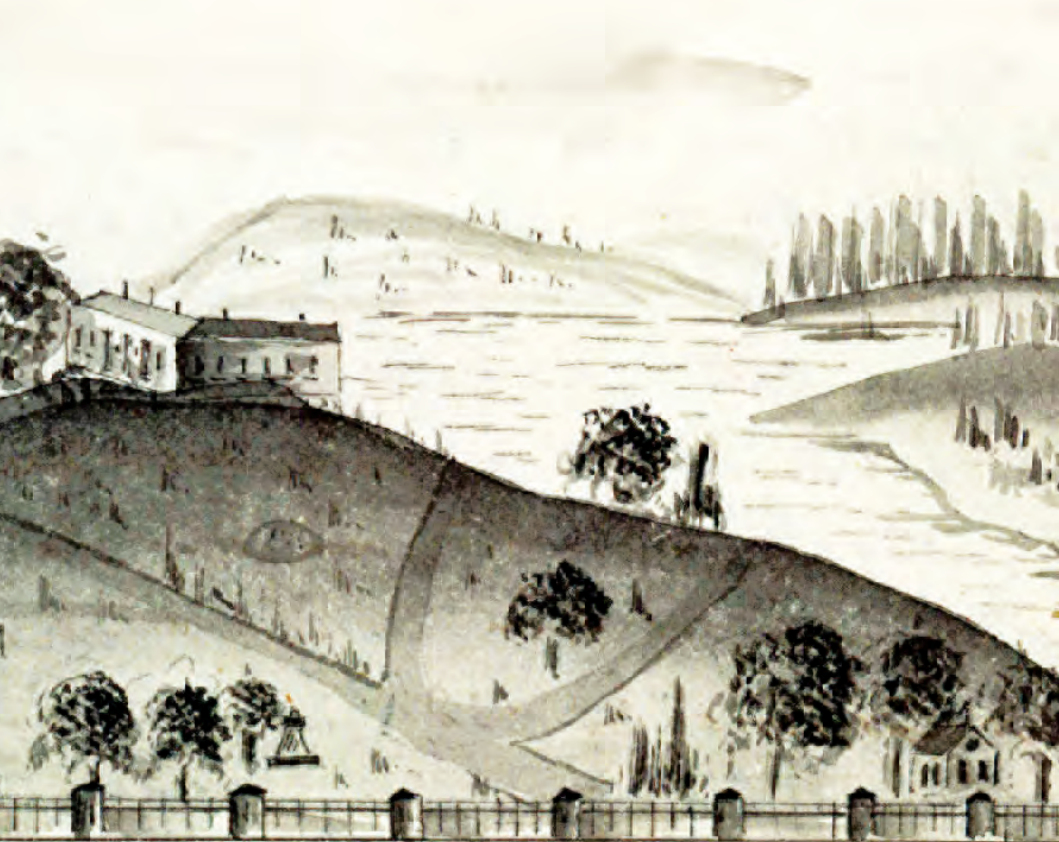
Uotila toimi kasvimuseon johtajana vuosina 1994–2009.

Olof Leonard Cronstedtin maalaus Kaisaniemen kasvitieteellisestä puutarhasta vuodelta 1835. Puutarha on kuvattu Unioninkadulta päin. Kuva: Helsingin kaupungin museo.

Academi Trädgård

Kaisaniemen kasvitieteellisen puutarhan juuret ovat Turun Akatemian puutarhassa. Turun palon 1827 jälkeen yliopisto siirrettiin Helsinkiin, ja jo neljä kuukautta palon jälkeen keisari Nikolai I määräsi, että helsinkiläisten yleiseksi puistoksi suunnitellusta alueesta piti erottaa noin 5 hehtaaria kasvitieteelliseksi puutarhaksi. Puutarha perustettiin 1829–1833. Heti ensimmäisinä vuosina alue aidattiin ja sinne rakennettiin yksi asuin- ja laitosrakennus sekä kaksi kasvihuonerakennusta. Uuden puutarhan ensimmäiset kasvit saatiin Akatemian puutarhasta ja Tarton kasvitieteellisestä puutarhasta, kasvihuonekasvit Pietarista. Uuden kasvimuseon, herbaarion, perustaksi ostettiin useita kasvikokoelmia. 1900-luvun alussa puutarha joutui luovuttamaan kaupungille Kaisaniemenlahden rannan ja kapean kaistaleen Unioninkadun varresta. Alavan keskipuutarhan viljelyolosuhteita parannettiin useaan otteeseen täyttömaalla.

Kaisaniemi. Helsingfors 1835 mar.

Vuonna 1889 isomman kasvihuonerakennuksen keskiosa eli palmuhuone rakennettiin uudestaan, rautarakenteisena ja 12 metrin korkuisena; sen molemmiin puolin olevat huoneet valmistuivat 1896 (arkkitehti K. G. Nyström). Puutarhaan oli saatu 1870-luvulla kaupungin vesijohto (siihen asti vesi oli nostettu alueen kahdesta kaivosta; puutarhassa on säilynyt kaivon 1830-luvulta peräisin oleva, C. L. Engelin suunnittelema kansirakennelma). Pieni kasvihuonerakennus oli 1892 liitetty vesijohtoverkkoon ja siihen oli rakennettu vesiallas. Tässä altaassa kasvatettiin 1892 — ensi kerran Suomessa — jättilummetta. Aluksi viljelyssä oli amatsoninjättilumme, *Victoria amazonica*. Myöhemmin siirryttiin viljelemään parananjättilummetta (*Victoria cruziana*), ja vuodesta 1954 sitä on kasvatettu 1953 valmistuneessa pyöreässä vesikasvihuoneessa.

Vuonna 1956 kasvihuoneissa siirryttiin halkolämmityksestä öljylämmitykseen. Kasvihuoneet liitettiin kaukolämpöverkkoon vuonna 1973. Ison kasvihuonerakennuksen tarpeettomaksi jäänyt savupiippu poistettiin kuitenkin vasta kasvihuoneiden peruskorjauksessa 1996–1998. Puutarhan keskellä matalalla mäellä sijainnut puinen laitosrakennus purettiin 1901, ja sen hirsistä rakennettiin 1901–1903 alueen luoteisosaan henkilökunnan asuinrakennus. Entisen laitosrakennuksen paikalle valmistui uusi, arkkitehti K. G. Nyströmin suunnittelema, kivinen laitosrakennus 1903. Rakennusta on myöhemmin täydennysrakennettu ja korjattu. Alkuperäisessä asussaan ovat säilyneet muun muassa puupeilioiset kasvikaapit, aulatilojen koristemaalaukset ja entisen esimiehen asunnon upeat kaakeliuunit.

Puutarhan muita rakennuksia ja rakenteita

Puutarhan luoteisosassa on yksi Helsingin harvoja ruotsinvallan aikaisia muistomerkkejä, kivipöytä, jonka ääressä vapaamuurarit kokoontuivat 1700-luvulla; vapaamuurarin hauta on kaupungin puolella. Kaisaniemenrannan varressa on neljä empiretyylistä 1800-luvun alkupuolen puurakennusta. Yksi näistä on puutarhan henkilökunnan leivintuvaksi rakennettu ja nykyään laitoskäytössä oleva ja arkkitehtinsa mukaan Jean Wikiksi kutsuttu rakennus. Sen viereen pystytettiin 1990 kolme Helsingistä (Uudenmaankatu 19 ja 21 ja Punavuorenkatu 23) purettua rakennusta.

Puutarhan kolmesta vesialtaasta vanhin on 1879 rakennettu pyöreä sementtiallas. Niin kutsuttu luonnonlammikko valmistui 1930. Näiden kahden väliin rakennettiin 1962 suorakaiteen muotoinen Pelilammikko. Siihen sijoitettiin 1973 Ateneumin taidemuseon kokoelmiin kuuluva kuvanveistäjä Bertel Nilssonin Kotkat-patsas (1913). Puutarhassa on myös Luomuksen kivimuseon — mahdollisesti 1920–1930-luvulla — sijoittamia geologisia näytteitä. Yksi lohkarista on Länsi-Grönlannista löydetty ja A. F. Nordenskiöldin yliopistolle lahjoittama kappale luonnollista rautaa.

Unioninkadun historiallisen pääsisäänkäynnin vieressä oleva porttikoppi on 1800- ja 1900-luvun vaihteesta. Se toimi portinvartijan tukikohtana

Arkkitehti Gustaf Nyströmin suunnittelema laitosrakennus valmistui vuonna 1903. Suomen julistautuessa kuningaskunnaksi vuonna 1918 kaavailtiin hetkellisesti rakennusta Suomen tulevan kuninkaan virka-asunnoksi. Kuva: Paula Havas-Matilainen

1980-luvun alkuun. Helsinki Kaisaniemen säähavaintoasema siirrettiin kaupungin puolelta puutarhaan 1957 ja nykyiselle paikalleen 1969. Sen vuodesta 1829 alkanut havaintosarja on Suomen pisin. Kasvitieteen laitoksen muuttamassa Viikkiin siirtyi vuonna 1967 rakennettu koekasvihuone puutarhalle kasvihuoneiden peruskorjauksen aikaiseksi kasvien säilytystilaksi ja sen jälkeen kasvihuonekasvien lisäyshuoneiksi.

Hyviä ja huonoja vuosia

Turun Akatemiasta siirtyneen professori C. R. Sahlbergin aikana (esimiehenä 1828–1842) kasvitieteellisen puutarhan alkukehitys oli ripeä. Hänen jälkeensä puutarhan historiassa oli hiljaisempi vaihe. Uudistusten aika alkoi S. O. Lindbergin esimieskaudella (1865–1889), jolloin muun muassa rakennettiin palmuhuone. Myönteinen kehitys jatkui F. Elfvingin esimieskaudella 1892–1926. Lindbergin tavoin myös hän käytti puutarhaa opetuksessa. Sen lisäksi hän laajensi erityisesti puuvartisistutuksia ja järjesti ne systemaattisesti sekä perusti hyötykasviosaston. Hän myös luopui esimiehen lehmänpito-oikeudesta 1890-luvulla; ylipuutarhurilla oli lehmä puutarhassa vielä

Kaisaniemen
puistoa vastapäätä
Unioninkadulla
sijaitsee Bertel
Liljeqvistin
suunnittelema
rakennus vuodelta
1937. Kuva: A.
Pietinen, Helsingin
kaupunginmuseo.

ainakin 1940-luvulla! K. Linkola (esimiehenä 1926–1938, 1941–1942) laajensi puutarhan ruohovartisiasastoja, muun muassa perusti geneettisen osaston ja kukka- ja leviämisbiologisia ryhmiä. Kun puutarha 1933 täytti 100 vuotta, ulkopuutarhassa oli noin 5000 ja kasvihuoneissa noin 1500 kasvilajia.

Sotavuosina oli pulaa henkilökunnasta ja tarvikkeista ja puutarhan toiminta oli lamassa. Sisällissodan aikana 1918 laitosrakennusta tulitettiin konekiväärillä ja puutarhaan ja laitosrakennukseen oli kolmen viikon ajan majoitettu saksalaisia joukkoja. Sodan päätteeksi tynkä-eduskunta julisti Suomen kuningaskunnaksi. Muun muassa laitosrakennusta kaavailtiin yhtenä vaihtoehdona tulevan kuninkaan virka-asunnoksi.

Talvisotavuonna 1939–1940 ankara pakkas tappoi kasveja jopa kasvihuoneista. Seuraavan talven pakkaset täydensivät puutarhan puuvartiskasvien kärsimiä tuhoja. Jatkosodan aikana helmikuussa 1944 Kaisaniemeen pudonneet pommit rikkoivat kasvihuoneiden lasituksen, ja kaikki kasvit paleltuivat. Pommitus vahingoitti myös puita ja ruohovartisistutuksia. Asuinrakennuskin vaurioitui. Laitosrakennusta vahingoitti pahoin sen itäpuolelle pudonnut pommi. Onneksi kasvinäytteet ja kirjasto oli jonkin verran aikaisemmin siirretty evakkoon maaseudulle. Sodan jälkeen puutarha oli kuin slummikorttelin takapiha, kirjoitti Borgå-bladetin toimittaja. Kasvihuoneet päästiin avaamaan yleisölle vasta 1948.

Kun puutarha 1983 vietti 150-vuotisjuhliaan, kokoelmat olivat yhtä laajat kuin puoli vuosisataa aikaisemmin: ulkopuutarhassa oli noin 5000 ja kasvihuoneissa noin 2000 kasvilajia. – 1980-luvulla puutarhan puita koetteli taas kaksi ankaraa pakkastalvea, 1985–1986 ja 1986–1987. Kaisaniemessä rikottiin Helsingin pakkasennätys: 10.1.1987 pakkasta oli -34,3 astetta.

Puutarha sai 1980-luvun lopulla kuuden hehtaarin laajennusosan Kumpulasta. Jotta uusi puutarha olisi voitu rakentaa ja vanha ylläpitää liki entisellä henkilökunnalla, Kaisaniemen puutarhaa muutettiin helppohoitoisemmaksi muun muassa vähentämällä ruohovartislajistoa ja alentamalla hoitotasoa.

Nykytilanne

Vuonna 1988 perustettiin yliopiston eläin-, kasvi- ja geologian ja paleontologian museosta sekä ajoituslaboratoriosta Luonnontieteellinen keskusmuseo (nykyään Luomus). Viimeisinkin kasvitieteen laitosrakennuksessa ollut kasvitieteen opetus siirtyi Viikkiin 2000-luvun alussa ja laitosrakennus peruskorjattiin kokonaan kasvimuseon käyttöön. Kasvitieteellinen puutarha liitettiin Luomukseen 2004, ja 2009 kasvimuseo ja kasvitieteellinen puutarha yhdistettiin kasvitieteen yksiköksi.

Kasvimuseossa on nykyään 3,2 miljoonaa herbaarionäytettä, niistä tosin 700 000 on tilanahauden takia muualle sijoitettuina. Henkilökunta huolehtii sekä herbaario- että elävien kasvien kokoelmista, kartuttaa niitä ja tekee niihin perustuvaa tieteellistä tutkimusta. Lisäksi ylläpidetään kasvien ja sienten nimistöjä, vastataan Suomen ja Euroopan kasvien levinneisyyskar-

toituksesta ja osallistutaan kansainväliseen tieteelliseen siemenvaihtoon.

Vuosikausien odotuksen jälkeen kasvihuoneet peruskorjattiin 1996–1998. Samalla rakennettiin asianmukaiset yleisötilat, ja iso ja pieni kasvihuonerakennus yhdistettiin käytävällä. Entistä ehomman rakennuskompleksin vihki käyttöön presidentti Martti Ahtisaari. Peruskorjauksessa kasvihuonekokoelmia uudistettiin, ja erityisesti viime vuosina sen tieteellinen arvo on huomattavasti kasvanut. Kasvihuonekasvien lajimäärä on nyt noin 1350. Vasta sodan tuhojen jälkeen kartutetun kokoelman vanhimpia kasveja ovat Palmusalin käpypalmut. Ulkopuutarhassa kasvaa noin 3000 eri kasvilajia ja -lajiketta. Vanhin kasvi on lehtikuusi (*Larix sibirica* -risteymä), joka on peräisin puutarhaa edeltäneeltä ajalta.

Lähivuosina Kaisaniemen ulkopuutarha kunnostetaan ja erityisesti keskialueen kasvien sukulaisuussuhteisiin perustuva osasto uudistetaan. Pääkaupungin vuonna 2012 vietetävän juhluvuoden kunniaksi peruskorjaus aloitettiin 2011 Unioninkadun puoleisesta aidasta ja portista. Kun myös Kaisaniemen puisto peruskorjataan, puutarhan uusi pääsisäänkäynti avataan puiston suunnasta. Kaisaniemestä on tulossa 200-vuotiaan pääkaupungin keskustan helmi.

Varsapuistosta pohjoiseen,
aivan Pitkäsillan
kupeeseen valmistui 1926
Helsingin suurin asuintalo,
ns. Pikku-Naantali.
Rakennuksessa asui sotien
jälkeen noin 1500 asukasta,
mikä oli enemmän kuin
Naantalissa tuolloin. Kuva:
E. Sundström, Helsingin
kaupungin museo.

Unioninakseli on vuoden 2012 juhlakatu! Unioninkatu, Siltasaarenkatu ja Kopernikuksentie muodostavat yhdessä Helsingin keskustan pisimmän suoran katuakselin. Tähtitorninmäen observatorion ja Kallion kirkon välille mahtuu paljon sekä henkilökohtaisia muistoja että kansallista historiaa. Helsingin kulttuurikeskus on koornut Unioninakselin tarinoita viiteen teemajulkaisuun **Helsinki 200 vuotta pääkaupunkina** –juhlavuoden kunniaksi. Koko kirjasarja löytyy sähköisenä osoitteesta: www.hel.fi/kulttuuri

Tämän kirjan teemana on **Varsapuistikko**. Mukana on viisi Varsapuistikkoon ja sen ympäristöön liittyvää artikkelia seuraavilta kirjoittajilta: Paula Havas-Matilainen, Juhana Lahti, Liisa Lindgren, Leena Paaskoski ja Pertti Uotila. Artikkelit toimivat johdatuksena niin Äidinrakkauks-patsaan kuin puistikon lähistöllä sijaitsevien rakennusten historiaa.

Helsingin kulttuurikeskus
Helsingfors kulturcentral • City of Helsinki Cultural Office

ANNA
KULT
TUURIN
VÄRIT
TÄÄ